

Тенденції фінансування оборотного капіталу в економіці регіонів України

Удосконалено формулювання терміна «фінансування оборотного капіталу». Наведено статистичну інформацію щодо оборотних активів в економіці України та у Львівському регіоні у 2012 р., а також проведено порівняльну характеристику результатів. Запропоновано класифікацію видів економічної діяльності залежно від структури оборотних активів. Проаналізовано структуру оборотних активів у розрізі окремих елементів (запасів товарно-матеріальних цінностей, дебіторської заборгованості, поточних фінансових інвестицій, грошових коштів) за видами економічної діяльності. Визначено основні причини нераціональної структури оборотного капіталу.

Ключові слова: оборотний капітал, фінансування, запаси товарно-матеріальних цінностей, дебіторська заборгованість, грошові кошти, поточні фінансові інвестиції.

В сучасних умовах розвитку ринкових відносин економіка України потребує все нових підходів щодо фінансування оборотного капіталу як на макро-, так і на мікроекономічному рівні. Стан і використання оборотного капіталу підприємств регіонів залежить від умов розвитку економіки держави в цілому, і навпаки. Вміле управління оборотним капіталом на підприємстві зумовлює знаходження наявних резервів прискорення його оборотності, внаслідок чого відбувається вивільнення грошових коштів, що позитивно впливає на діяльність підприємств, а отже й на стан економіки регіонів та держави в цілому.

Про актуальність питань, пов'язаних з оборотним капіталом, свідчить велика кількість праць у цій галузі. Вагомий внесок у дослідження теоретичної сутності оборотного капіталу зробили І. О. Бланк, М. Д. Білик, В. М. Серединська, Л. В. Рудюк, В. В. Баліцька та ін. Проблеми управління оборотним капіталом розглядаються у працях О. П. Пархоменка, Дж. К. Ван Хорна, Є. Ф. Брігхема, Р. Н. Холта, А. Д. Шеремета та ін. Дослідженням процесами формування та використання оборотного капіталу присвячено наукові праці таких вчених-економістів, як М. В. Афанасьєв, Ю. В. Бутинець, Л. М. Герасимова, М. М. Коваленко та ін. Термін «фінансування оборотного капіталу» для української економіки є відносно новим. Зазвичай він більше використовується у практиці, ніж у теорії (наприклад, багато українських банків пропонують своїм клієнтам спеціальні програми з фінансування оборотного капіталу). С. М. Гоцуляк [1] розглядає проблеми фінансування обігових коштів, О. В. Дейнека [2], О. Є. Чорна [3] – основні підходи (моделі) щодо фінансування оборотного капіталу, Ю. Ю. Венланов [4] зосереджує увагу на виборі способів фінансування оборотного капіталу тощо. Тому завдання даного дослідження полягає в удосконаленні формулювання терміна «фінансування оборотного капіталу» та в аналізі тенденцій фінансування оборотного капіталу в сучасних умовах господарювання.

У літературних джерелах поняття «оборотний капітал» вживається як синонім понять «оборотні активи», «оборотні засоби». Це викликано тим, що за матеріальним складом вказані поняття характеризують однакові

цінності (у вигляді предметів праці). Під оборотним капіталом розуміється вартість, інвестована в оборотні активи, яка переноситься на готовий продукт (товари, послуги) у процесі виробництва. Фінансувати – означає зібрати кошти, щоб довести до успішного кінця, завершити операцію, тобто зробити так, щоб до кінця звітного періоду покрити потребу в ресурсах або грошима, або платіжними засобами, або цінностями [5]. Оскільки оборотний капітал розглядається як один з факторів виробництва, що має грошову оцінку, то під фінансуванням оборотного капіталу слід розуміти процес використання фінансових ресурсів для створення оборотного капіталу, насамперед через акумуляцію та використання оборотних активів відповідно до проголошених цілей розвитку.

Позитивний фінансовий результат роботи підприємств є основою формування фінансового ресурсу для нарощування оборотного капіталу, в тому числі через закупівлю оборотних активів, які братимуть участь у новому виробничому циклі. Тому оцінку фінансування оборотного капіталу варто проводити на основі статистичних даних щодо вартості оборотних активів загалом та їх окремих елементів за видами економічної діяльності.

У табл. 1 подана інформація щодо оборотних активів в Україні та у Львівській області за видами економічної діяльності (відповідно до наказу Держспоживстандарту України від 11.10.2010 р. №457, який вступив у дію з 01.01.2012 р.).

З наведених даних видно, що найбільша вартість оборотних активів на кінець 2012 р. в Україні зафіксована у сфері торгівлі та ремонту, промисловості, фінансовій та страховій діяльності, професійній діяльності, сільському господарстві та будівництві. У Львівському регіоні перше місце за обсягом оборотних активів займає промисловість, друге – оптова та роздрібна торгівля, третє – будівництво, а далі йдуть транспорт, поштова та кур'єрська діяльність, операції з нерухомим майном і т. д. Вказане свідчить про те, що основний обсяг оборотного капіталу в економіці України концентрується у непромислових (невиробничих) видах економічної діяльності (частка оборотних активів у промисловості займає 26,9% в Україні і 33,2% на Львівщині). Зазначене вказує на зменшення ролі та важливості реального сектору в процесах відтворення оборотного капіталу. Отже, оборотний капітал нині формується в основному в так званих «посередницьких» видах діяльності.

Цікавим є порівняння темпів зміни оборотних активів в Україні з Львівщиною. У Львівському регіоні найбільшого зростання зазнали оборотні активи, що зосереджені у таких видах економічної діяльності: сільське господарство, надання інших видів послуг, діяльність у сфері адміністративного обслуговування, мистецтво, промисловість, інформація та телекомунікації, будівництво. В деяких видах економічної діяльності це пояснюється збільшенням обсягів виробництва. Наприклад, обсяг валової продукції сільського господарства у 2012 р. збільшився проти 2011 р. на 4,6%. Зростання виробництва відбулося в основному за рахунок збільшення посівних площ (на 16%) та урожайності (з 39,3 ц. до 39,9 ц.) у сільськогосподарських підприємствах. У 2012 р. щодо 2011 р. випуск промислової продукції в області збільшився на 1,4%. Поряд з тим, у Львівському регіоні є й такі види економічної діяльності, в яких спостерігається суттєве зниження оборотних активів порівняно з

Таблиця 1

Динаміка оборотних активів в Україні та у Львівському регіоні у 2012 р.

Види економічної діяльності	Україна			Львівська область		
	Станом на 01.01.2012 р., млн. грн.	Станом на 31.12.2012 р., млн. грн.	Темп зміни, %	Станом на 01.01.2012 р., млн. грн.	Станом на 31.12.2012 р., млн. грн.	Темп зміни, %
Сільське, лісове та рибне господарство	139463,6	173085,0	124,1	3633,6	5366,1	147,7
Промисловість	706447,9	786102,5	111,3	16578,1	20496,9	123,6
Будівництво	136969,5	161522,0	117,9	3317,3	4021,9	121,2
Оптова та роздрібна торгівля, ремонт	767802,4	914972,8	119,2	15654,4	18797,8	120,1
Транспорт, поштова та кур'єрська діяльність	90282,2	113322,1	125,5	4037,1	4812,3	119,2
Тимчасове розміщення та організація харчування	8005,2	10107,6	126,3	585,4	636,7	108,8
Інформація та телекомунікації	33207,0	36170,6	108,9	292,1	360,0	123,2
Фінансова та страхова діяльність	280918,3	318472,8	113,4	1404,6	1350,0	96,1
Операції з нерухомим майном	118533,2	127887,7	107,9	4098,5	3618,6	88,3
Професійна діяльність	178495,0	226767,9	127,0	1509,5	864,4	57,3
Діяльність у сфері адміністративного обслуговування	37684,6	43467,7	115,3	795,6	1029,3	129,4
Освіта	585,6	636,5	108,7	16,9	18,8	111,2
Охорона здоров'я	2223,5	2235,5	100,5	142,3	157,9	111,0
Мистецтво, спорт, розваги	4388,5	4689,1	106,8	104,0	128,9	123,9
Надання інших видів послуг	1625,7	1696,0	104,3	25,3	36,2	143,1
Усього	2506632,2	2921135,8	116,5	52194,9	61697,2	118,2

*Складено авторами на основі статистичної інформації [6; 7].

економікою України загалом (професійна діяльність, операції з нерухомим майном, фінансова та страхова діяльність).

Із даних табл. 2 видно, що в економіці України найбільшим за обсягом оборотним активом є дебіторська заборгованість. Великі обсяги дебіторської заборгованості в економіці певних регіонів та держави в цілому є скоріше негативним явищем, оскільки це звужує можливості підприємств щодо нарощування виробництва, а також провокує кризу платежів. Крім того, у структурі дебіторської заборгованості є значна частка прострочених і навіть сумнівних боргів, які реального оборотного капіталу не утворюють. Провідне місце за обсягом запасів товарно-матеріальних цінностей належить сільському господарству (вказане зумовлене технологічними особливостями сільського господарства, а також скороченням практики бартерних або боргових операцій), промисловості (що й не дивно, з огляду на значний за масштабами промисловий сектор України), фінансовій та страховій діяльності, професійній діяльності тощо. Фінансова та страхова діяльність, діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування є лідером за обсягом поточних фінансових інвестицій, що вказує на потенційну високу привабливість цього виду економічної діяльності. В освіті, інформації та телекомунікації спостерігається найбільша частка (серед усіх видів діяльності) грошових коштів.

З поданих розрахунків видно, що види економічної діяльності України досить неоднорідні за структурою оборотних активів. На основі здійснених розрахунків можемо їх класифікувати залежно від особливостей структури оборотних активів:

- з порівняно високою часткою запасів товарно-матеріальних цінностей (понад 25% у структурі оборотних активів) – сільське господарство, промисловість, фінансова та страхова діяльність, професійна діяльність, надання інших видів послуг;
- з високою часткою дебіторської заборгованості (понад 55% у структурі оборотних активів) – промисловість, будівництво, операції з нерухомим майном, оптова та роздрібна торгівля і ремонт, транспорт, поштова та кур'єрська діяльність, тимчасове розміщування та організація харчування, діяльність у сфері адміністративного обслуговування;
- з незначною часткою фінансових інвестицій (понад 10% у структурі оборотних активів) – фінансова та страхова діяльність, операції з нерухомим майном, оптова та роздрібна торгівля, ремонт, інформація та телекомунікації, діяльність у сфері адміністративного обслуговування;
- з невеликою часткою грошових коштів (понад 15% у структурі оборотних активів) – освіта, охорона здоров'я, мистецтво, спорт, транспорт, поштова та кур'єрська діяльність, інформація та телекомунікації.

За даними табл. 1 також можна визначити структуру оборотних активів у розрізі окремих елементів (рис. 1).

З наведених даних видно, що найбільша частка запасів товарно-матеріальних цінностей, дебіторської заборгованості, грошових коштів та інших оборотних активів спостерігається на підприємствах промисловості, оптової та роздрібною торгівлі, ремонту, а найбільша частка у формуванні фінансових інвестицій припадає на суб'єкти оптової та роздрібною торгівлі, ремонту, фінансової та страхової діяльності.

Найбільший обсяг оборотних активів різних елементів сконцентровано у підприємств промисловості, а також у суб'єктів сфери торгівлі, ремонту

Таблиця 2

Динаміка та структура оборотних активів за видами економічної діяльності станом на 31 грудня 2012 р.

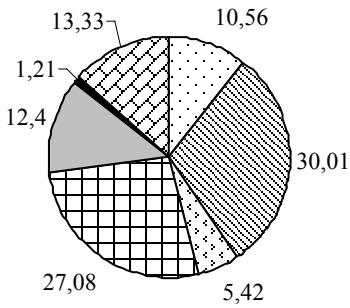
Види економічної діяльності	Оборотні активи – усього		У тому числі											
	млн. грн.	%	Запаси товарно-матеріальних цінностей		Дебіторська заборгованість		Поточні фінансові інвестиції		Грошові кошти		Інші оборотні активи			
			млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%		
Сільське, лісове та рибне господарство	173085,0	100	72696,3	42,00	85340,5	49,31	1538,5	0,89	9014,0	5,21	4496,7	2,60		
Промисловість	786102,5	100	206622,2	26,28	498079,0	63,36	13957,9	1,78	48368,7	6,15	19074,7	2,43		
	161522,0	100	37315,5	23,10	92631,0	57,35	16043,9	9,93	6597,5	4,08	8934,1	5,53		
Оптова та роздрібна торгівля, ремонт	914972,8	100	186463,0	20,38	548189,6	59,91	102114,7	11,16	46730,9	5,11	31474,6	3,44		
Транспорт, поштова та кур'єрська діяльність	113322,1	100	21253,4	18,75	62338,6	55,01	3043,0	2,69	23955,6	21,14	2731,5	2,41		
Тимчасове розмішування та організація харчування	10107,6	100	1472,9	14,57	6103,8	60,39	1028,6	10,18	1048,9	10,38	453,4	4,49		
Інформація та телекомунікації	36170,6	100	3605,6	9,97	18778,0	51,92	4044,1	11,18	8407,8	23,24	1335,1	3,69		
Фінансова та страхова діяльність	318472,8	100	85364,9	26,80	140351,4	44,07	69039,1	21,68	20486,2	6,43	3231,2	1,01		

Продовження табл. 2

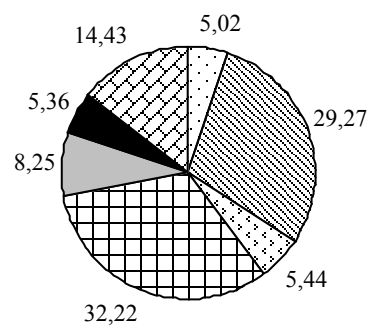
Види економічної діяльності	У тому числі											
	Оборотні активи – усього		Запаси товарно-матеріальних цінностей		Дебіторська заборгованість		Поточні фінансові інвестиції		Грошові кошти		Інші оборотні активи	
	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%
Операції з нерухомим майном	127887,7	100	8364,5	6,54	91220,7	71,33	15950,8	12,47	6818,1	5,33	5533,6	4,33
Професійна діяльність	226767,9	100	61348,9	27,05	125352,5	55,28	23470,7	10,35	13150,4	5,80	3445,4	1,52
Діяльність у сфері адміністративного обслуговування	434467,7	100	2496,6	5,74	28680,4	65,98	8728,1	20,08	2274,3	5,23	1288,3	2,96
Освіта	636,5	100	55,8	8,77	350,9	55,13	11,1	1,74	194,0	30,48	24,7	3,88
Охорона здоров'я	2235,5	100	519,7	23,25	1083,7	48,48	172,2	7,70	368,8	16,50	91,1	4,08
Мистецтво, спорт, розваги	4689,1	100	539,5	11,51	2002,8	42,71	217,7	4,64	1056,2	22,52	872,9	18,62
Надання інших видів послуг	1696,0	100	485,7	28,64	894,4	52,74	24,8	1,46	199,2	11,75	91,9	5,42
Усього	2921135,8	100	688603,5	23,57	1701397,3	58,24	259385,2	8,88	188670,6	6,46	83079,2	2,84

* Складено за даними статистичної інформації [6].

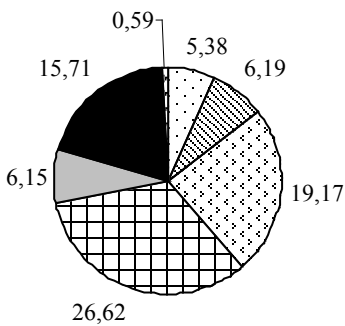
Запаси товарно-матеріальних цінностей



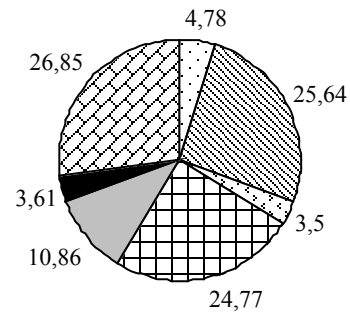
Дебіторська заборгованість



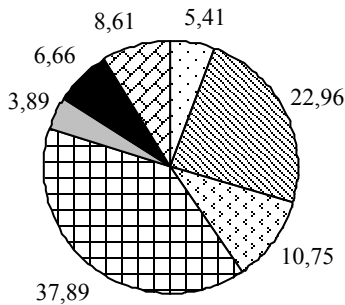
Поточні фінансові інвестиції



Грошові кошти



Інші оборотні активи



- | | |
|--|---|
| □ Сільське, лісове та рибне господарство | ▨ Промисловість |
| ▤ Будівництво | ▩ Оптова та розд-рібна торгівля, ремонт |
| ▧ Фінансова та страхова діяльність | ■ Операції з нерухомим майном |
| ▦ Інші види економічної діяльності | |

Рис. 1. Структура елементів оборотних активів за видами економічної діяльності регіонів України у 2012 р.

(разом вказані види діяльності формують понад 50% загального обсягу оборотних активів в економіці). У той же час інші види діяльності формують менше 16% оборотних активів (крім грошових коштів). Вказане є свідченням нераціональної структури економіки (національного господарства), при якій основний обсяг доданої вартості виробляють

традиційні види діяльності, а сфера послуг розвивається недостатніми темпами. В результаті дослідження було запропоновано визначення терміна «фінансування оборотного капіталу» як процес використання фінансових ресурсів для створення оборотного капіталу, насамперед через акумуляцію та використання оборотних активів відповідно до проголошених цілей розвитку. Проведено порівняльний аналіз тенденцій фінансування оборотного капіталу в економіці України та у Львівській області (темпи зміни оборотних активів у Львівському регіоні суттєво відрізняються за видами економічної діяльності від темпів зміни оборотних активів в Україні). На основі запропонованої класифікації виділено такі види економічної діяльності: з порівняно високою часткою запасів товарно-матеріальних цінностей (понад 25% у структурі оборотних активів), з високою часткою дебіторської заборгованості (понад 55% у структурі оборотних активів), з незначною часткою фінансових інвестицій (понад 10% у структурі оборотних активів), з невеликою часткою грошових коштів (понад 15% у структурі оборотних активів).

Під впливом світової економічної кризи фінансове становище суб'єктів господарювання погіршилось, що проявляється недостатністю оборотного капіталу для здійснення діяльності, неефективною його структурою, зменшенням попиту на готову продукцію, виникненням великого розміру дебіторської заборгованості.

Таким чином, із проведеного аналізу можна зробити такі висновки щодо причин нераціональної структури оборотного капіталу:

1. Значна частина суб'єктів господарювання функціонує у так званих «закритих» організаційно-правових формах (товариство з обмеженою відповідальністю, приватне акціонерне товариство, приватне підприємство, державне підприємство). На початок 2012 р. найпоширенішою формою організації підприємства є товариство з обмеженою відповідальністю та приватне товариство (разом – понад 35%), а частка публічних акціонерних товариств складає близько 5%. Вказане, зокрема, обмежує можливості підприємств щодо нарощування капіталу за допомогою сучасних фінансових інструментів, не стимулює менеджменту підприємств до публічного звітування про фінансові результати діяльності, не сприяє розповсюдженню інформації про перспективні проекти, каталізує специфічні інвестиційні ризики.

2. Недостатній рівень фахової підготовки фінансових менеджерів. Інакше й не можна оцінити ситуацію, за якою понад 50% оборотних активів складає дебіторська заборгованість. Фінансовий менеджмент переважної більшості суб'єктів господарювання не має практики організації фінансової роботи із застосуванням сучасних інструментів. У моделях фінансового менеджменту вітчизняних корпорацій не використовуються механізми фінансового делегування.

3. Незавершеність процесів перерозподілу власності. Внаслідок так званої «безгрошової» приватизації в Україні сформувався значний прошарок «дрібних» власників великих підприємств, що спонукало мажоритарних власників цих підприємств через підконтрольний менеджмент вживати заходів для так званого «виведення» грошових ресурсів. У результаті значний обсяг доходу від виробництва та реалізації продукту «перекачується» на рахунки компаній, що зареєстровані в офшорних зонах.

Враховуючи зазначене, перспективами подальших досліджень буде визначення певних напрямків державної політики щодо фінансування оборотного капіталу.

Список використаних джерел

1. Гоцуляк С. М. Проблеми фінансування обігових коштів / С. М. Гоцуляк // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2007. – № 24. – С. 63–67.
2. Дейнека О. В. Оптимізація структури джерел формування оборотного капіталу підприємства / О. В. Дейнека, К. М. Юрченко // Інноваційна економіка. – 2012. – №3. – С. 257–260.
3. Чорна О. Є. Фінансування оборотного капіталу підприємств як фактор економічного зростання / О. Є Чорна. – Режим доступу : <http://sworld.com.ua/index.php/ru/economy-311/business-economics-and-production-management>.
4. Верланов Ю. Ю. Фінансовий менеджмент : навчально-методичний посібник / Ю. Ю. Верланов. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили. – 2006. – 344 с.
5. Бернар И. Толковый экономический словарь: в 2-хх тт. / И. Бернар, Ж.-К. Колли. – М. : Международные отношения, 1997 – 784 с.
6. Дані з Веб-сторінки. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua.
7. Дані з Веб-сторінки. – Режим доступу : www.lv.ukrstat.gov.ua.

Паранчук С. В., Чубка О. М. Тенденции финансирования оборотного капитала в экономике регионов Украины.

Усовершенствована формулировка термина «финансирование оборотного капитала». Приведена статистическая информация по оборотным активам в экономике Украины и в Львовском регионе в 2012 г. и проведена сравнительная характеристика результатов. Предложена классификация видов экономической деятельности в зависимости от структуры оборотных активов. Проанализирована структура оборотных активов в разрезе отдельных элементов (запасов товарно-материальных ценностей, дебиторской задолженности, денежных средств, текущих финансовых инвестиций) по видам экономической деятельности. Определены основные причины нерациональной структуры оборотного капитала.

Ключевые слова: оборотный капитал, финансирование, запасы товарно-материальных ценностей, дебиторская задолженность, денежные средства, текущие финансовые инвестиции.

Paranchuk S. V., Chubka O. M. Trends of Working Capital Financing in the Economy of Ukraine Regions.

Formulation of the term «working capital financing» is improved. Statistical information on the current assets in the economy of Ukraine and Lviv region in 2012 is specified and the comparative classification of the results is held. The classification of economic activities depending on the structure of current assets is offered. The structure of current assets in individual elements (stocks of inventory, accounts receivable, funds, current financial investments) of economic activity is analyzed. The main cause of irrational structure of working capital is identified.

Key words: working capital, financing, stocks of inventory, accounts receivable, funds, current financial investments.

Надійшло 21.11.2013 р.